

અધિકાર - ૬ : ઉપાસક સંસ્કાર

શ્લોક-૧ થી ૭

પ્રવચન નં. ૨૬

(વિક્રમ સંવત ૨૦૧૭, શ્રાવણ વદ ૧૩, ગુરુવાર)

તા. ૭-૦૮-૧૯૬૧

આ એક ‘પદ્મનંદિ પંચવિંશતિઃ’ નામનું શાસ્ત્ર છે. અનેક સૈકા પહેલા આ ‘પદ્મનંદિ આચાર્ય’ જંગલમાં વનવાસી હતા, એમણે આ અધિકાર બનાવ્યા છવ્વીસ, એનું નામ પચ્વીસ અપાણું છે. અધિકાર છવ્વીસ છે. એમાં આ છઠ્ઠો અધિકાર છે. ‘શ્રાવકાચાર’ અથવા ‘ઉપાસક સંસ્કાર’. શ્રાવકના આચાર કેવા હોય એટલે કે એને ઉપાસકપણે સંસ્કાર અંદર પર્યાયમાં કેવા હોય એનું આ વર્ણન કર્યું છે. પહેલી વાત યાદ કરી તીર્થંકર ભગવાન ઋષભદેવ પ્રભુ અને શ્રેયાંસકુમાર, જે આ ભરતક્ષેત્રને વિશે વ્રત અને દાનના તીર્થમાં પહેલા હતા એમને યાદ કરીને આ અધિકાર શરૂ કરે છે.

શ્લોક-૧

આદ્યો જિનો નૃપ:શ્રેયાન્ વ્રતદાનાદિપુરુષૌ ।
 એતદન્યોઽન્યસંબન્ધે ધર્મસ્થિતિરભૂદિહ ॥૧॥

અર્થ :- આદિ જિનેન્દ્ર શ્રી ઋષભનાથ ઔર શ્રેયાંસ નામક રાજા યે દોનોં મહાત્મા વ્રતતીર્થ તથા દાનતીર્થકે પ્રવર્તનિમેં આદિ પુરુષ હે ઔર ઇસ ભરતક્ષેત્રમેં ઇન દોનોંકે સંબંધસે હી ધર્મકી સ્થિતિ હુઈ હે. ૧.

‘આદિ જિનેન્દ્ર...’ જુઓ! પદ્મનંદિ આચાર્ય પણ મંગલાચરણમાં પંચમ આરાના ભાવસંત મુનિ છે એ પણ શ્રાવકના સંસ્કારનું વર્ણન કરતા શ્રાવકનો ભાવ કેવો હોય એ બતાવતા પહેલા તીર્થકરની સ્તુતિને યાદ કરે છે. ‘આદિ જિનેન્દ્ર શ્રી ઋષભનાથ ઔર શ્રેયાંસ નામક રાજા યે દોનોં મહાત્મા...’ દોનોં મહાત્મા-બન્નેને મહાત્મા કીધા. ‘વ્રતતીર્થ તથા દાનતીર્થકે પ્રવર્તનિમેં આદિ પુરુષ હે...’ એ ધર્મમાં જરી દાન જોઈએ. ‘ઔર ઇસ ભરતક્ષેત્રમેં ઇન દોનોંકે સંબંધસે હી ધર્મકી સ્થિતિ હુઈ હે.’ શું કહે છે ?

ઋષભદેવ ભગવાન આ ચોવીશીમાં પ્રથમ મુનિ થયા. આત્મદર્શન, આત્મજ્ઞાન અને આત્માનુચારિત્ર એની એકતારૂપે, મોક્ષમાર્ગની પ્રથમ દશા ચારિત્રની એમણે પ્રથમ આ ચોવીશીમાં પહેલી ગ્રહણ કરી. એટલે વ્રતના આદરનારમાં આદિ તીર્થકર પહેલા છે અને એ ભગવાનને બાર મહિને આહાર મળ્યો. છ મહિનાના તો ઉપવાસ કર્યા હતા અને છ મહિના ભિક્ષા માટે ગયા પણ મુનિને કઈ વિધિએ (આહાર) દેવો એ વિધિ લોકને ખબર હતી નહિ, ભગવાને કહેલી હતી નહિ એથી છ મહિના સુધી એને દાન ન મળ્યું.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- છ મહિના (ન મળ્યો). એ તો છન્નસ્થ છે, મુનિ તો ધ્યાનમાં રહે છે. ભિક્ષા માટે જતા હતા, ચાર જ્ઞાનના ધણી હતા. ચાર જ્ઞાનમાં કાંઈ ઉપયોગ મુકે કે આ વખતે મને આહાર મળશે કે નહિ મળે? એ માટે કાંઈ ચાર જ્ઞાન પ્રગટ્યા છે ? સમજાય છે કાંઈ ?

ભગવાનને દીક્ષા લેતી વખતે ચાર જ્ઞાન થયા. એ પહેલા ત્રણ જ્ઞાન તો લઈને માતાના ઉદરમાં આવ્યા હતા પણ કાંઈ ઉપયોગ એને માટે છે ? એક આવી પ્રગટ દશા થઈ ગઈ છે એ થઈ છે. પોતાના સંયમના આ ચાર પ્રકારની વિધિમાં જે મુનિને આહાર લેવાની

વૃત્તિ થઈ, જાય છે, મળતો નથી, પાછા ફરે છે. કોઈ એમાં તર્ક કરે કે, એ ચાર જ્ઞાનના ધણીને આમ કેમ ? ભાઈ ! એ સાધક જીવો પોતાના સ્વભાવને સાધવાની રમતમાં પડ્યા હોય છે. એ કોઈ અવધિની, મન:પર્યયની લબ્ધિ થઈ હોય એને જોવા કાંઈ નવરા નથી. સ્વરૂપના સાધનમાં એ પડ્યા છે.

છ મહિના સુધી આહાર ન મળ્યો એટલે કે બાર મહિના સુધી આહાર (ન મળ્યો). છ મહિનાના ઉપવાસ ને છ મહિનાનો આ જાતનો આહારનો વિરહ પડ્યો, સંયોગ ન મળ્યો. કુદરતે મળવાનો ન હતો, હોં ! એ નહોતું સમજાવ્યું માટે નહિ, એ બધી વાતું વ્યવહારથી કરવામાં આવે. એ ભગવાનને શ્રેયાંસકુમારે આહાર આપ્યો. એને સ્વપ્ન આવ્યું કે, અરે..! ભરતક્ષેત્રમાં કલ્પવૃક્ષ સુકાય છે. એ શ્રેયાંસકુમાર પણ મોક્ષગામી છે, એ ભવમાં મોક્ષગામી છે અને આ ભગવાન પણ મોક્ષગામી છે. બન્ને ચરમશરીરી, જેને છેલ્લા શરીર છે.

આમ સ્વપ્ન આવ્યું. બે ભાઈઓ છે એમાં આ શ્રેયાંસ નાના ભાઈ (છે) એને સ્વપ્ન આવ્યું કે, ઓહો..! કલ્પવૃક્ષ સુકાય છે. કોઈ નિમિત્તજ્ઞાનીને પૂછ્યું, આ શું (થાય છે)? કોઈ આપને ઘરે મહામુનિ પધારવાના છે. આ કલ્પવૃક્ષ સુકાય છે. ભગવાન ઋષભદેવને બાર મહિનાથી આહારનો મેળ થતો નથી, આજ એ પધારે તો ના નહિ. એમ જ્યાં પોતે શ્રેયાંસકુમાર ને મોટાભાઈ બન્ને આવે છે, બહુ જ વિનયથી જાય છે, ભગવાનના દર્શન કરે છે. ભગવાન તો મૌન છે, આહારની વિધિ કઈ રીતે કરવી ખબર નહોતી. આમ ભગવાનને જોયા (ત્યાં) જાતિસ્મરણ થયું. આઠમા ભવે હું એની સ્ત્રી હતી, ભગવાનનો આત્મા મારા પતિ હતા. અમે બન્ને જણાએ આઠમે ભવે મુનિને આ વિધિએ આહાર આપ્યો હતો. એ વિધિ જાતિસ્મરણમાં (આવી). રાજકુમાર, સોનાની મણિરત્નની પૂતળી જોઈ લ્યો ! એવા તો પુણ્યવંત છે. ચરમ શરીર છે, બે ભાઈઓ છે એને પ્રમ તે પણ અજોડ પ્રેમ છે. નાનો ભાઈ આમ બોલાવે તો મોટાને એમ થાય કે, આહા..હા..! ધન્ય.. ધન્ય ! મારે ઘરે, મારે આંગણે કલ્પવૃક્ષ આવ્યા ને સફળ થયા. એમ બન્ને ભાઈને અનુમોદન (આવે છે) પણ આમના સંસ્કાર હતા ને એમને આહાર દેવાની વૃત્તિ થઈ, જાતિસ્મરણ થયું. અહો..! આઠમા ભવે અમે મુનિને આ અમુક વિધિથી આહાર વહોરાવ્યો હતો. ભાન થયું.

પધારો પ્રભુ ! આંગણમાં આવ્યા છે, ઘરે શેરડીનો રસ આવ્યો છે, રાજા છે ને ! શેરડી સમજાય છે ? ગન્ના. એનો રસ આવ્યો છે, કુદરતે આવ્યો છે, કાંઈ બનાવ્યા (નથી). અત્યારે આ વર્ષિતપમાં કોપી કરે છે, એક દિ' ખાવું ને એક દિ' ઉપવાસ આ શ્વેતાંબરમાં ચાલે છે અને બાર મહિને પછી એને શેરડીના રસ ૧૦૮ આટલી ટબુડી આપે. ભાઈ ! ભગવાનને ૧૦૮ ઘડા (આપ્યા), એ હશે કે નહિ ? શેરડીનો રસ વહોરાવ્યો. ભગવાન હાથમાં રસ (લે છે). બાર મહિને. અ..હો..! દાન, મહાદાન !! દેવોએ જેના દાનની પ્રશંસા કરી. કૂલની જેમ આમ વર્ષા વરસી. રત્ન પરમાણુ થઈને, પરમાણુના સ્કંધ રત્ન થઈને વરસ્યા.

જેના ઘરના આંગણે રત્ન વરસ્યા અને દેવોએ ધન્ય દાન...! ધન્ય દાન...! અહો દાન...! એમ જેની પ્રશંસા કરી અને બન્ને ભાઈઓ આનંદ... આનંદ... આનંદ... આનંદ... ઓહો..હો..!

આ ચોવીશીમાં અમારે ત્યાં ત્રિલોકનાથ તીર્થકરનું પહેલું પારણું (થયું), સફળ અમારો અવતાર. સમ્યગ્દષ્ટિ છે, જ્ઞાની છે. સમજાય છે ? છતાં એવા પ્રમોદભાવ (આવે છે). આમ પરમાત્મા સાક્ષાત્ કેવળજ્ઞાન નથી પામ્યા પણ લેવાના છે, પ્રમોદ કરીને (કહે છે), પ્રભુ ! ધન્ય અવતાર અમારા, અમારે આંગણે કલ્પવૃક્ષ આવીને સફળ કર્યા. અમારા જીવનની આજ સફળ કોઈ ઘડી છે, એમ બન્ને ભાઈઓ આનંદમાં, આનંદમાં (આવી જાય છે). છે વિકલ્પ પણ પ્રમોદ અને વાત્સલ્યભાવ એટલો ઉછળ્યો છે.

આચાર્ય કહે છે કે, હું બન્નેને યાદ કરું છું. ઓ..હો..! જેણે વ્રત તીર્થ શરૂ કર્યું એટલે કે અંતરમાં દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રની દશા પ્રાપ્ત કરી અને પાંચ મહાવ્રતનો વ્યવહાર વિકલ્પ પણ જેને ભગવાનને હતો અને શ્રેયાંસકુમારે એને દાન આપ્યા. કહે છે, ‘ચતુર્થકાલકી આદિર્મે જિસસમય કર્મભૂમિકી પ્રવૃત્તિ થી ઉસસમય સબસે પહિલે વ્રતતીર્થકી પ્રવૃત્તિ શ્રી આદીશ્વર ભગવાનને કી હૈ...’ ભગવાન ત્રિલોકનાથે પહેલા ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. એ કર્મભૂમિની પ્રથમહી પ્રથમ ઇન્હોને હી તપ આદિકો ધારણ ક્રિયા હૈ...’ તપ એટલે મુનિ. ‘ઉસી કાલર્મે દાનતીર્થકી પ્રવૃત્તિ શ્રી શ્રેયાંસ રાજાને કી હૈ અર્થાત્ સબસે પહિલે શ્રી આદીશ્વર ભગવાનકો શ્રેયાંસ રાજાને હી દાન દિયા હૈ...’ આ ચોવીશીમાં પહેલું ન્યાંથી શરૂ થયું. વ્રત ચારિત્ર ધર્મ અને વ્રત વ્યવહાર અને આ દાનધર્મ. આ વ્યવહાર દાનધર્મની વાત ચાલે છે ને ?

‘ઇસલિયે યે દોનોં મહાત્મા વ્રતતીર્થ તથા દાનતીર્થકે પ્રવર્તાનેર્મે આદિ પુરુષ હૈ...’ આ શ્રાવકના સંસ્કારમાં શ્રાવકોનો શું શું આચાર છે એનું વર્ણન કરતા બન્ને મહાત્માઓનું હું સ્મરણ કરું છું. ‘ઇન દોનોંકે સંબંધસે હી ઇસ ભરતક્ષેત્રર્મે ધર્મકી સ્થિતિ હુઈ હૈ.’ ધર્મની સ્થિતિ, ધર્મના થાંભલા એ વખતે રોપાણા, કહે છે. એક કોર ચારિત્રવ્રત ધર્મ અને એક કોર દાનધર્મ. દાનનો અધિકાર છે એમાં પણ ભાઈ ! આ પહેલું લીધું. આમાં પહેલો દાનનો અધિકાર છે ને ? આપણે વાંચ્યો ને ? ભાઈ ! (સંવત) ૨૦૧૫ની સાલમાં બપોરના, ‘મુંબઈ’ (વાંચેલો). એમાં પણ દાનને માટે પહેલી જ આ શૈલી કરી છે કે, આ ષભદેવ ભગવાન અને આ શ્રેયાંસકુમાર બન્નેને હું આ દાન અધિકાર શરૂ કરતા યાદ કરું છું. એ પણ મંગલાચરણમાં પહેલું મહાન માંગલિક છે.

શ્લોક-૨

‘અબ આચાર્ય ધર્મકે સ્વરૂપકા વર્ણન કરતે હૈં.’ જુઓ ! શ્રાવકના સંસ્કાર બતાવવા પહેલા એને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર હોવું જોઈએ. અંશે એને ચારિત્ર હોવું જોઈએ. સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન વિના શ્રાવક આચાર ન હોય. ઉપાસકના સંસ્કાર સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન વિના ન હોઈ. જો કે પહેલા અધિકારમાં આગળ પણ એમ આવ્યું છે કે એક સમ્યગ્દર્શન હોય તો એ પુરુષ પ્રશંસનીય છે. સમજાય છે કાંઈ ? પણ અહીં તો એ ઉપરાંત શ્રાવકના વ્રત ને આચરણના પંચમ ગુણસ્થાનનું વર્ણન કર્યું છે.

સમ્યગ્દર્શનઃ પન્થા સ એવ સ્યાત્પ્રમાણપરિનિષ્ઠિતઃ ॥૨॥

મુક્તેઃ પન્થા સ એવ સ્યાત્પ્રમાણપરિનિષ્ઠિતઃ ॥૨॥

અર્થ :- સમ્યગ્દર્શન, સમ્યજ્ઞાન, સમ્યચારિત્ર ઇતિ ત્રિભુવનકે સમુદાયકો ધર્મ કહતે હૈં તથા પ્રમાણસે નિશ્ચિત યહ ધર્મ હી મોક્ષકા માર્ગ હે. ૨.

‘સમ્યગ્દર્શન,...’ આ જે આપણે ચાલે છે એ. ભગવાન આત્મા નિર્વિકલ્પ વસ્તુ છે એવી અંતરમાં ભાનમાં પ્રતીતિ (થવી) તેને સમ્યગ્દર્શન કહે છે. એ વિના શ્રાવકપણું હોય શકે નહિ. આ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનની વાત છે. ઘણા એમ કહે કે, ભાઈ ! પેલું (ઘણું) ચાલ્યું છે, ચોથેથી બારમા સુધી વ્યવહાર સમકિત છે અને તેરમે નિશ્ચય છે ને ઘણું ઊંધું ફરી ગયું છે. સમજાય છે કાંઈ ? આ બધી ‘સમયસાર’ની વાત છે એ બધી ઊંચી ઊંચી કેવળીને માટે છે. એવી વાત (કરે છે). મગજ ફરી જાય (એવું કહે છે). કારણ કે, ભેદ છે ને ? મગજનો ભેદ છે. આ સમતુલ જ્યાં મગજ નથી ત્યાં આગળ આ વાત બેસે નહિ. મોક્ષમાર્ગ પણ બે છે, એક નહિ, એમ કહે છે. મારી પહેલી શ્રદ્ધા હતી એ સાચી હતી, આ વચ્ચે ગડબડ થઈ ગઈ. વસ્તુસ્થિતિ ફરી જાય છે ને, એકદમ ફરી ગઈ. એ હતું જ, વેગમાં જ હતું બધું. સમજાય છે કાંઈ ?

આ સમ્યગ્દર્શન જે કહ્યું એ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન છે. ચોથા ને પાંચમા ગુણસ્થાનવાળા શ્રાવકને પણ સમ્યગ્દર્શન નિશ્ચય હોય છે. નિશ્ચય નામ સ્વ આશ્રય પર્યાયની નિર્વિકલ્પ પ્રતીતિ પ્રગટવી એને નિશ્ચય કહે છે અને એ સમ્યગ્દર્શન હોવા છતાં પૂર્ણતા પામીને સિદ્ધમાં રહે તો એ સમ્યગ્દર્શન રહે છે. સમજાય છે કાંઈ ? વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન કાંઈ ત્યાં રહેતું નથી. એ તો ઘણો અધિકાર લીધો પણ એ કહે, એ નહિ, ‘ટોડરમલ’ પણ નહિ, બધાને ઉડાવે છે હવે. કહે, ‘ટોડરમલ’ આમ કહે છે, તો કહે, નહિ. સમજાય છે કાંઈ ?

‘સમ્યગ્દર્શન,...’ આ શ્રાવકની વાત ચાલે છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં બાયડી, છોકરા, કુટુંબમાં રહ્યો છતાં. સમજાય છે કાંઈ ? એને આત્માનું (સમ્યગ્દર્શન હોય છે). અહીં સમુચ્ચય પહેલી વાત (કરી) છે પછી એના બે ભાગ પાડશે. ‘સમ્યગ્દર્શન,...’-સાચું સત્ સ્વરૂપનું ભાન અંતરમાં પ્રતીત થવું. ‘સમ્યગ્જ્ઞાન,...’ આત્માનું સમ્યગ્જ્ઞાનનું જ્ઞાનથી શ્રુતનું-ભાવશ્રુતનું વેદન થવું. ‘સમ્યક્ચારિત્ર,...’ એ પૂર્વક સ્વરૂપમાં અંતર રમણતા, લીનતા, શાંતિ અને આનંદની જમવટ જામવી એને સમ્યક્ચારિત્ર કહે છે. ‘ઇન તીનોંકે સમુદાયકો ધર્મ કહતે હૈં...’ ‘ત્રિતયં ધર્મ ઉચ્યતે’ ત્રણેને ધર્મ કહે છે. ત્રણેના સમુદાયને ધર્મ કહે છે. એક એકને પણ સમ્યગ્દર્શન ધર્મ, સમ્યગ્જ્ઞાન ધર્મ, સમ્યક્ચારિત્ર ધર્મ (કહે છે). આ નિશ્ચયની વાત છે.

‘તથા પ્રમાણસે નિશ્ચિત યહ ધર્મહી મોક્ષકા માર્ગા હૈ.’ જુઓ ! ‘સ્યાત્પ્રમાણપરિનિષ્ઠિતઃ’ પ્રમાણથી સિદ્ધ થયેલી વાત છે કે, ‘નિશ્ચિત યહ ધર્મ હી...’ મોક્ષનો પંથ છે, બીજો કોઈ મોક્ષનો પંથ છે નહિ. પ્રમાણથી નક્કી થઈ ગયેલું છે. સમ્યગ્જ્ઞાનથી, કેવળજ્ઞાનથી નક્કી થયેલું છે. ભગવાન આત્મા અનંત ગુણ સમાજ ધામ પ્રભુ, એના અભેદ સ્વરૂપની અંતરમાં. ‘મૂદત્યમસ્સિદો ખલુ’ એક સ્વભાવી વસ્તુની અંતર્મુખ થઈને પ્રતીતિ, એનું જ્ઞાન અને એમાં રમણતા (થવી) એને ભગવાન મોક્ષનો પંથ કહે છે. કહો, આ મોક્ષનો પંથ છે કે જે વડે મોક્ષ થઈ જાય, પંથ પૂરો થતાં મોક્ષ થઈ જાય છે. હવે આચાર્ય કહે છે :

શ્લોક-૩

રત્નત્રયાત્મકે માર્ગે સંચરન્તિ ન યે જનાઃ ।

તેષાં મોક્ષપદં દૂરં ભવેદ્દીર્ઘતરોભવઃ ॥૩॥

અર્થ :- જો મનુષ્ય ઇસ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર સ્વરૂપ મોક્ષમાર્ગમાં ગમન નહીં કરતે હૈં ઉનકો કદાપિ મોક્ષકી પ્રાપ્તિ નહીં હોતી ઔર ઉનકેલિયે સંસાર દીર્ઘતર હોજાતા હૈ અર્થાત્ ઉનકા સંસાર કભી ભી નહીં છૂટતા. ૩.

‘જો મનુષ્ય ઇસ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર સ્વરૂપ મોક્ષમાર્ગમાં ગમન નહીં કરતે હૈં...’ મોક્ષમાર્ગમાં (અર્થાત્) અંતરમાં દર્શન, જ્ઞાન સહિતની ચારિત્રની રમણતા કરતા નથી. ‘ઉનકો કદાપિ મોક્ષકી પ્રાપ્તિ નહીં હોતી...’ સમજાય છે ? આ માર્ગ વિના કોઈ દિ’ મોક્ષની પ્રાપ્તિ ત્રણકાળ, ત્રણલોકમાં કોઈને હોતી નથી. ‘ઔર

ઉનકે લિયે...' 'ભવેદીર્ઘતરોભવઃ' 'સંસાર દીર્ઘતર હો જાતા હૈ અર્થાત્ ઉનકા સંસાર કભી ભી નહીં છૂટતા.' એનો અર્થ એ. 'ભવેદીર્ઘતર', 'ભવેદીર્ઘતરોભવઃ'. ભવ નામ સંસાર એનો લાંબો છે. મોક્ષ નથી એટલે એને દીર્ઘતર સંસાર ઘણો લાંબો વિકટ છે. જે આ પંથમાં દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રમાં આવતા નથી એને સંસારનું રઝળવું, રખડવું અનંત કાળ એને પડેલો છે. કહો, સમજાય છે ? એ સામાન્ય વ્યાખ્યા કરી. આ તો સ્વરૂપ છે, એમ. હવે અહીં શ્રાવકનો અધિકાર લેવો છે એટલે બે ભાગ પાડે છે.

શ્લોક-૪

સમ્પૂર્ણદેશભેદાભ્યાં સ ચ ધર્મો દ્વિધા ભવેત્ ।
આદ્યે ભેદે ચ નિર્ગન્થા દ્વિતીયે ગૃહિણઃ સ્થિતાઃ ॥૪॥

અર્થ :- ઔર વહ રત્નત્રયાત્મકધર્મ સર્વદેશ તથા એકદેશકે ભેદસે દો પ્રકારકા હૈ ઉસમે સર્વદેશ ધર્મકા તો નિર્ગન્થ મુનિ પાલન કરતે હૈં ઔર એકદેશધર્મકા ગૃહસ્થ (શ્રાવક) પાલન કરતે હૈં. ૪.

વસ્તુ તો બધી હોય છે. અહીં કાંઈ નિષેધ નથી કરતા કે, શ્રાવકપણું ન હોય ને મુનિપણું ન હોય, પણ હોય કોને એની ખબર વિના કહે પાઠરું માની લે (અને કહે કે) ન્યાં તો પડિમાનો નિષેધ કરે છે ને વ્રતનો નિષેધ કરે છે. પણ કઈ રીતે ? સાંભળને! એ તો પડિમાને માનતા નથી, વ્રતોને માનતા નથી. ભાઈ ! બાપા ! વ્રત ને ચારિત્ર એ તો મહા અલૌકિક ધન છે. એ તો શાંતિનો મહા અખુટ ખજાનો (છે) પણ એ હોય કોને ? એની પહેલી મુખ્યપણે અહીં તો વાત ચાલે છે. પછી સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન પછી આ વસ્તુ, મુનિને ચારિત્ર દશા હોય, શ્રાવકને પંચમ ગુણસ્થાનને યોગ્ય શાંતિની સ્થિરતાનો અંશ જામ્યો હોય, એને બાર વ્રત આદિ શ્રાવકના સંસ્કાર પરિણામ હોય છે, નથી હોતા એમ નથી. બરાબર હોય છે પણ એ શ્રાવકની દશા આ પ્રગટે એને હોય ને ? કે, એની મેળાએ ? હજી દર્શનની શુદ્ધિની ખબર ન મળે. આત્મા શું ચીજ છે ? ક્યાં ઠરવું છે ? ક્યાં રહેવું છે ? અને ક્યા ધામમાં જવાથી મારી શાંતિ પ્રગટ થાય ? એ વસ્તુની જેને ખબર નથી અને એમ ને એમ વ્રત ને તપ ને ઉપરથી માની લે એ તો અનંત કાળથી માને છે (એમાં તો) પાપાનુબંધી પુણ્યબંધન થાય પણ મિથ્યાત્વની તીવ્ર ગાંઠ ગળ્યા વિના એને વ્રત ને નિયમ સાચા હોય શકે નહિ.

આચાર્ય કહે છે કે, આ મોક્ષપદ એનું કારણ જે આ પંથ એ ન સમજે, ન માને,

ન રમે, ન કરે (તો) એનો સંસાર દીર્ઘતર છે. એટલે કે એનો સંસાર અનંત છે, એ સંસાર છૂટતો નથી. સમજાય છે કાંઈ ? એટલે અહીં કહે છે કે, ‘રત્નત્રયાત્મકધર્મ સર્વદેશ...’ એ સર્વદેશ મુનિનો છે. નિર્ગ્રંથ પંથ... ઓહો..! સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન સહિત ચારિત્રની રમણતા એવી છઠ્ઠા, સાતમા ગુણસ્થાનની ભૂમિકા અને એની ભૂમિકાના પ્રમાણમાં નિર્ગ્રંથ સંતને પંચ મહાવ્રત, અઠ્યાવીસ મૂળગુણના વિકલ્પો બરાબર હોય છે, હોય છે. એમાં ભક્તિ હોય છે, ભગવાનની પૂજાના ભાવ હોય છે, વગેરે વગેરે અને એની ભૂમિકા પ્રમાણે નિર્ગ્રંથ દશામાં હોય છે. તેની દશા બાહ્ય તદ્દન દ્વિગંબર નગ્ન થઈ જાય છે.

‘ઔર વહ રત્નત્રયાત્મકધર્મ સર્વદેશ...’ પૂર્ણ. લ્યો ! અહીં તો સર્વદેશ લીધો. આમ તો પૂર્ણ તો ચૌદમે થઈ જાય છે પણ એ અપેક્ષાએ-ચોથા ને પાંચમાની અપેક્ષાએ સર્વદેશ, સર્વવિરતી ધર્મ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને પ્રગટ થાય છે. એકદેશ-પંચમ ગુણસ્થાનમાં શ્રાવકની ભૂમિકામાં, એ રત્નત્રય દર્શન, જ્ઞાન તો બન્નેના સરખા બરાબર છે, ચારિત્રમાં બેમાં (ફેર છે). એકને એકદેશ (છે) અને એકને સર્વદેશ (ચારિત્ર છે). સમજાય છે કાંઈ ? ચારિત્રમાં એક ને એકદેશ સમ્યગ્દર્શન અને બીજાને સર્વદેશ સમ્યગ્દર્શન, એમ ન હોય.

સમ્યગ્દર્શન તો તિર્યચને હોય એવું સિદ્ધને હોય. સમજાય છે કાંઈ ? એ શાસ્ત્રમાં આવ્યું છે, તિર્યચને સમ્યગ્દર્શન છે એવું સિદ્ધને છે અને સિદ્ધને છે એવું એને (છે). ગણધર જેવી પ્રતીતિ. ચાર જ્ઞાન ને ચૌદ પૂર્વના ધરનાર ગણધરદેવને જેવી આત્મપ્રતીતિનું ભાન (હોય) એવા પાંચમા ગુણસ્થાનવાળા કે ચોથા ગુણસ્થાનવાળા તિર્યચ-પશુને પણ ગણધર જેવી પ્રતીતિ હોય છે. સમજાય છે કાંઈ ? ગુણસ્થાન જ્યાં અંતર દશા પ્રગટી (ત્યાં) એની (તિર્યચની) પ્રતીતિ, ગણધર અને એની (તિર્યચની) પ્રતીતિમાં શું ફેર છે ? ચારિત્રની રમણતાના ભાગલા પડે છે. એક-મુનિને સંતને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં વિશેષ રમણતા છે. ઓ..હો..! ત્રણ કષાયનો નાશ કર્યો. નિર્ગ્રંથ દષ્ટિ તો છે પણ નિર્ગ્રંથ દશા થઈ છે. આહા..હા..! સમજાય છે કાંઈ ? એવું જે મુનિપણું એ તો પહેલામાં પહેલો ઊંચો ધર્મ છે.

‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ-ઉપાય’ તો એમ કહે છે કે, સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન થયા પછી પહેલા મુનિપણાનો જ એને ઉપદેશ આપવો. સમજાય છે કાંઈ ? પણ પેલા (સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન) બે હોય તો. અને મુનિપણું પાળવાની પછી એની તાકાત ને શક્તિ ન હોય તો નબળાઈના કારણે એને પાંચમા ગુણસ્થાનના વ્રત આદિની વાત એને પ્રરૂપે. મુનિપણું ન લઈ શકે ને એ સામર્થ્ય ન હોય તો. મુનિપણું એટલે એમ બહારથી લઈને બેસે કાંઈ બાપા ! એમ સમાધાન અંતરમાં થાશે કાંઈ ? અને એમ કાંઈ ફળ આવે ? લ્યો ! મુનિપણા લઈને બેસી ગયા, બહારથી નગ્ન (થઈ ગયા).

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ જોઈ પોતાના પરિણામમાં સહનશીલતા કેટલી આવી છે ને કેટલી આવવાની તૈયારીમાં મારું કામ કેટલું થશે, એમ બરાબર વિવેકથી જોઈને, જાણીને

એ જાતની વ્યવહારની ક્રિયામાં પણ ક્યાંય દખલ ન હોય અને નભાવ હોઈ શકે એટલા પુણ્ય, એવો સંયોગ એ બધું જોઈને એ મુનિપણું અંગીકાર કરે છે. એમ ને એમ મુનિપણું અંગીકાર કરતા નથી અને શ્રાવક પણ પોતાના પરિણામની યોગ્યતા જોઈને શ્રાવકપણું અંગીકાર કરે છે.

કહે છે, 'એકદેશકે ભેદસે દો પ્રકારકા હૈ. ઉસમ્ સર્વદેશ ધર્મકા તો નિર્ગ્રન્થ મુનિ પાલન કરતે હૈં...' વીતરાગ ત્રણ કષાયનો અભાવ જેને થયો છે. ત્યો ! એ વીતરાગમાં પણ વાંધો ઉઠ્યો. વીતરાગ, વીતરાગ હોય એને આ (હોય), હેઠે વીતરાગ ન હોય. અરે..! ચોથે ગુણસ્થાનથી વીતરાગ દષ્ટિ હોય, વીતરાગ સમક્રિત છે. સમ્યગ્દર્શન જ વીતરાગ છે. રાગની એકતા વિનાનું, સ્વભાવની એકતાની પ્રતીતનું સમ્યગ્દર્શન એ વીતરાગ દર્શન છે. અને સમ્યગ્જ્ઞાન શ્રુત-ભાવશ્રુત પણ વીતરાગ ભાવજ્ઞાન છે. સમજાય છે કાંઈ ? ભાવશ્રુત જ્ઞાન એ પણ વીતરાગ ભાવશ્રુત જ્ઞાન છે અને ચારિત્રની જેટલી એકાગ્રતા શુદ્ધિ (થઈ) એ પણ વીતરાગભાવ છે. પણ એ નીચલી ભૂમિકામાં શ્રાવકને બાર વ્રતનો વિકલ્પ, દાનનો ભાવ (વગેરે) ષટ્ બોલ કહેશે, ષટ્કર્મ એ શ્રાવકને આવ્યા વિના રહેતા નથી. ગૃહસ્થાશ્રમમાં ષટ્કર્મ, ષટ્કાર્ય છે. 'ઔર એકદેશધર્મકા ગૃહસ્થ (શ્રાવક) પાલન કરતે હૈં.' મુનિ સર્વદેશ પાલન કરે છે અને શ્રાવક એકદેશ, એક અંશ એની દશા છે.

શ્લોક-૫

સમ્પ્રત્યપિ પ્રવર્તેત ધર્મસ્તેનૈવ વર્ત્મના।

તેન તે અપિ ચ ગણ્યન્તે ગૃહસ્થા ધર્મહેતવઃ।।૫।।

અર્થ :- ઇસ કલિકાલમ્ ભી ઉસધર્મકી ઉસીમાર્ગસે અર્થાત્ સર્વદેશ તથા એકદેશમાર્ગસે હી પ્રવૃત્તિ હૈ, ઇસ લિયે ઉસ ધર્મકે કારણ, ગૃહસ્થ ભી ગિનેજાતે હૈં. ૫.

'ઇસ કલિકાલમ્ ભી ઉસ ધર્મકી ઉસી માર્ગસે અર્થાત્ સર્વદેશ તથા એકદેશમાર્ગસે હી પ્રવૃત્તિ હૈ, ઇસલિયે ઉસ ધર્મકે કારણ,...' ધર્મનું કારણ, મુનિના ધર્મનું કારણ ને પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમના ધર્મનું પણ કારણ. 'ગૃહસ્થ ભી ગિને જાતે હૈં.' કહો, સમજાય છે ? ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ મુનિને આહારદાન આદિની સ્થિતિ કરે છે અને પોતાના ભાવનો ધર્મ પણ જાળવી રાખે છે. એટલે બન્નેનો આધાર ગૃહસ્થાશ્રમમાં શ્રાવકને

કહેવામાં આવ્યો છે.

કોઈ કોઈનો આધાર નહિ ને ? નિમિત્તના વ્યવહારે એવી જાતનો વિકલ્પ હોય છે એટલે એને આધાર ગણવામાં આવે છે.

અહીં આગળ આવી ગયું હતું ને ? પેલામાં આવ્યું હતું. ગૃહસ્થ મુનિને આહાર આપે એથી કરીને શરીર ટકે. શરીરથી દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર થાય ને દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રથી મોક્ષ થાય. માટે શ્રાવકે મોક્ષ આપ્યો એમ અમે કહીએ છીએ. એમ વ્યવહારનયના ગ્રંથમાં અધિકાર આવે છે. આમાં જ આગળ આવે છે. સમજાય છે કાંઈ ? હવે એને એમ જ સમજી લે કે, અમે આહાર આપ્યો માટે મોક્ષ આપ્યો. કઈ અપેક્ષાથી (કહ્યું છે) ? શ્રાવકને આમ ભાવ આવે છે કે, ઓહો...! આ પેટમાં કોળિયા પડે છે એ કરતા મારે ઘરે સંત મુનિ પધારે અને એને માટે એક કોળિયો પણ જો પડે તો મારો આ દિવસ ને ધન્ય સફળ કહેવાય.

ભરત ચક્રવર્તી જેવા છ ખંડના સ્વામી, સોળ હજાર દેવ તો જેની તેનાત ને સેવામાં હોય. એવા પણ આમ ભિક્ષાનો કાળ હોય ત્યારે અહો...! પ્રભુ ! ધન્ય મુનિ ! ઉપરથી કોઈ મુનિ ક્યાંયથી આવે, એમ વિચાર કરતા બહાર ભા રહ્યા. એ તો બંગલા મોટા (હોય). ચક્રવર્તી એટલે ? દેવ જેની સેવા કરે, એ મણીરત્નના બંગલામાં, મણીરત્નની આમ ચાખડી પહેરી, સોનાની જનોઈ, આમ ભગવાન મુનિની વાટ જુએ છે. ઓ..હો...! આવા આહારના કાળ આવ્યા. હવે મુનિ કોઈ (પધારે)... ત્યાં ઉપરથી બે મુનિ પધારે છે. ઉપરથી ચાલ્યા જતાં મુનિ નીચે ઉતરે. ઓ..હો...! ધન્ય.. ધન્ય.. આજ ! પોતે આમ લઈને (જાય છે). આહારના કાળે એવો ભાવ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ધર્મી મુનિ પ્રત્યેનો આવ્યા વિના રહે નહિ અને કરે એમ પણ વ્યવહારનયથી કહેવાય. એવો ભાવ એ કરે છે. મુનિને માટે એનું પરિણમન છે ને ? પરિણમન છે માટે કરે છે એમ કહેવાય. કર્તૃત્વબુદ્ધિ દષ્ટિમાં નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

(અહીંયા) કહે છે, 'ઇસ કલિકાલમે ભી ઉસધર્મકી ઉસી માર્ગસે અર્થાત્ સર્વદેશ તથા એકદેશ માર્ગસે હી પ્રવૃત્તિ હૈ, ઇસલિયે ઉસ ધર્મકે કારણ, ગૃહસ્થ ભી ગિને જાતે હૈં.' ગૃહસ્થ પણ એમાં ગણવામાં આવે છે. ગૃહસ્થ ને શ્રાવકના બહુ વખાણ કર્યા છે પછીના (અધિકારમાં). શ્રાવક પણ વંદ છે, એમ આવ્યું છે. પછી શ્લોક છે. સમજાય છે?

૨૨૬ પાનું. એ એમાં પણ શ્રાવકનો અધિકાર છે. 'શ્રાવકાઃ સમ્મતાઃ' ૨૦મી ગાથા. શ્રાવકો સંમત છે. 'ઉત્તમ શ્રાવકોંકા ભવ્યજીવોંકો અવશ્ય આદર સત્કાર કરના ચાહિયે.' છે ભાઈ ? ૨૦મી ગાથા. ૨૧મી ગાથામાં એ છે 'સ બન્દ્યઃ સતામ્' એ શ્રાવક પણ વંદ છે, વંદ નામ સ્તુતિ કરવા લાયક છે. વંદ શબ્દ પડ્યો છે. એ કઈ ગાથા ? ૨૧મી ગાથા. 'ઉન જિનમંદિર આદિ કાર્યોંકો કરતા હૈ વહ સજજનોંકા વંદ હી

હૈ...' 'જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિમાર્મે તથા જિનમંદિરોર્મે ભક્તિસહિત થે તથા ઉનકો ભક્તિપૂર્વક બનવાતે થે...' 'આદિ કાર્યોકો કરતા હૈ વહ સજ્જનોંકા વંદે હી હૈ અર્થાત્ સમસ્ત ઉત્તમપુરુષ ઉસકી નિર્મલ હૃદયસે સ્તુતિ કરતે હૈં.' વંદનો અર્થ સ્તુતિ કરે છે. સમજાય છે ? એવા શ્રાવકો પોતે જિનમંદિર બનાવે, પ્રતિમા સ્થાપે, મંદિર કરે. કરે એટલે એ વ્યવહારમાં તો એમ જ આવે ને ? બાકી તો થવાનું હોય ત્યારે થાય. તેનો વિકલ્પ નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. પણ બનાવે એને કહે છે કે, ધન્ય છે, એ શ્રાવકને વંદે કહીએ છીએ. 'પદ્મનંદિ' આચાર્ય પંચમ ગુણસ્થાનવાળા શ્રાવકને પણ કહે છે કે, સ્તુતિ કરવા લાયક છે. તું પણ સ્તુતિ ને સ્તવન કરવા લાયક છો, પ્રશંસા કરવા લાયક છે. ધન્ય તારો ધર્મ કે આ રીતે તું તારો ઉદ્ધાર કરે છો અને સાચા ધર્મના નિમિત્તમાં, નિમિત્તપણું તું થાય છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? છઠ્ઠો શ્લોક.

શ્લોક-૬

સમ્પ્રત્યત્ર કલૌ કાલે જિનગેહે મુનિસ્થિતિઃ ।

ધર્મશ્ચ દાનમિત્યેષાં શ્રાવકા મૂલકારણમ્ ॥૬॥

અર્થ :- ઔર ઇસકાલમેં શ્રાવકગણ બડે બડે જિનમંદિર બનવાતે હૈં તથા આહાર દેકર મુનિયોંકે શરીર કી સ્થિતિ કરતે હૈં તથા સર્વદેશ ઔર એકદેશરૂપ ધર્મકી પ્રવૃત્તિ કરતે હૈં ઔર દાન દેતે હૈં, ઇસલિયે ઇનસબોંકે મૂલ કારણ શ્રાવક હી હૈ અતઃ શ્રાવકધર્મભી અત્યન્ત ઉત્કૃષ્ટ હૈ. ૬.

મુનિ અને ગૃહસ્થાશ્રમના ધર્મને શ્રાવક મૂળ કારણ છે, એમ કહે છે. 'ઔર ઇસકાલમેં શ્રાવકગણ બડે બડે જિનમંદિર બનવાતે હૈં...' છે ને ? 'જિનગેહે' મંદિર બનાવે, પ્રતિમા સ્થાપે એ એનો પુણ્યભાવ છે, એ એનો શુભભાવ છે. અશુભથી વંચનાર્થે, અશુભને ટાળવા એમ વ્યવહારથી કહેવામાં આવે અને શુભના ભાવને ત્યાં એ કરે છે. ભગવાનની પૂજા (કરે), મંદિર બનાવે. સમજાય છે ? ઘણું ઘણું પેલામાં આવે છે ને પછી ? સર્વજ્ઞના કહેલા શાસ્ત્રોનું વ્યાખ્યાન કરે. સમજાય છે ? અને એ પુસ્તકો છાપે. એ કાંઈક છે ખરું અંદર. ક્યા શ્લોકમાં હશે ? શ્લોક. જ્ઞાનદાનની મહિમા. શ્રાવકની વાત ચાલે છે, હોં ! આ શ્રાવક.

જ્ઞાનદાનકી મહિમાકા વર્ણન ।

વ્યાખ્યા પુસ્તકદાનભુન્નતધિયાં પાઠાય ભવ્યાત્મનાં
ભક્તયા યત્ક્રિયતે શ્રુતાશ્રયમિદં દાનં તદાહુર્બુધાઃ ।
સિદ્ધેઽસ્મિન્નનન્તરેષુ કતિષુ ત્રૈલોક્યલોકોત્સવ
શ્રીકાર્ષ્ણિકટીકૃતાચિલજગત્કૈવલ્યભાજોજનાઃ ॥૧૦॥

‘સર્વજ્ઞદેવસે કહે હુએ શાસ્ત્રકા ભક્તિપૂર્વક જો વ્યાખ્યાન કીયા જાતા હૈ...’ ભક્તિપૂર્વક શબ્દ પડ્યો છે, હોં ! દુનિયાના માન માટે, પૂજા માટે નથી. સર્વજ્ઞ પરમાત્માની વાણી, એનો ભાવ જેને અંતર બેઠો છે એ (તેનું વ્યાખ્યાન કરે છે). એ પછીના અધિકારમાં છે, બીજો અધિકાર. છે ને? આના પછીનો અધિકાર છે, એની ૧૦મી ગાથા. [દેશવ્રત ઉદ્યોતન અધિકાર].

‘તથા વિશાલબુદ્ધિવાલે ભવ્યજીવોંકો પઢનેકે લિયે જો પુસ્તક દી જાતી હૈ...’ છે ને ? ‘ભુન્નતધિયાં પાઠાય ભવ્યાત્મનાં’ એની બુદ્ધિ સારી છે એના ખ્યાલમાં છે કે આને પુસ્તક આદિ શાસ્ત્ર આપવાથી આનું જ્ઞાન સમ્યક્ બરાબર થશે. એવા જીવોને ‘પઢનેકે લિયે પુસ્તક દી જાતી હૈં’ ઉસકો જ્ઞાનીપુરુષ શાસ્ત્ર (જ્ઞાન) દાન કહતે હૈં તથા ભવ્યોં કો ઇસ જ્ઞાનદાનકી પ્રાપ્તિ હોને પણ થોડે હી ભવોંમેં,...’ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાનના ભાન સહિત છે ને ? એટલે દાન કરનાર આવા શાસ્ત્રનું, પુસ્તકનું વ્યાખ્યાન કરનાર એ થોડા ભવમાં, ‘તીનોંલોકકે જીવોંકો ઉત્સવ તથા લક્ષ્મીકે કરનેવાલે ઔર સમસ્ત લોકકે પદાર્થોંકો હાથકી રેખાકે સમાન દેખનેવાલે, કેવલજ્ઞાનકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ.’ વાત તો છે સ્વરૂપની એકાગ્રતાની ઘૂંટણમાં. એ વિકલ્પ આવ્યો છે શાસ્ત્ર આદિનો પણ એમાંથી જેટલી વૈરાગ્યતા અંદરમાં રમે છે એને કારણે અલ્પ કાળમાં એ મોક્ષ જશે એમ કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

વ્યવહારની વાત એવી છે કે, કથન એનું વ્યભિચાર છે. અન્યથા કથન કરે પણ એનો અર્થ આમ લેવાનો. અહો...! એને જ્ઞાન સ્વભાવ રુચ્યો છે ને ! એટલે બીજાને જ્ઞાન આપવું, બીજા સમજે, આમ કરે, શાસ્ત્રો બનાવું, શાસ્ત્ર રચું, શાસ્ત્ર બીજાને આપું એવું જ્ઞાનનું રાગ રહિતપણું જેટલું ઘૂંટાય છે એ ખરું જ્ઞાનનું દાન છે અને રાગ આવ્યો એ વ્યવહાર દાન (છે) એમાં પુણ્યબંધન થાય છે. એ પુણ્ય બંધન પણ વ્યવહારે મોક્ષનું નિમિત્ત કારણ કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ ?

‘જો ધર્માત્મા શ્રાવક શાસ્ત્રકા વ્યાખ્યાન કરતે હૈં...’ દેખો ! અહીંયા શ્રાવકની વાત કરી છે. ‘જો ધર્માત્માશ્રાવક શાસ્ત્રકા વ્યાખ્યાન કરતે હૈં તથા પુસ્તક લિખકર તથા લિખવાકર દેતે હૈં ઔર પઢના પઢાના ઇત્યાદિ જ્ઞાનદાન મેં પ્રવૃત્ત હોતે

હૈં. ઉન શ્રાવકોંકો થોડેહી કાલમેં સમસ્ત લોકાલોકકો પ્રકાશ કરનેવાલે કેવળજ્ઞાનકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ...' એ શ્રાવકને થોડા કાળમાં કેવળજ્ઞાન થાય છે. 'અપને હિતકે ચાહનેવાલે ભવ્યજીવોંકો યહ ઉત્તમ જ્ઞાનદાન અવશ્ય હી કરના ચાહિયે.' આચાર્ય તો જંગલમાં રહીને કરુણાથી જેની જેની જેટલી હદની મર્યાદા (છે) એટલી બધી વાત કરી છે. એને પુણ્યનો ભાવ, અનુમોદનનો ભાવ, પ્રશંસાનો ભાવ હોય છે.

બધા દાનમાં જ્ઞાનદાન શ્રેષ્ઠ છે. સમજાય છે ? અભયદાન, ઔષધદાન, અન્નદાન, જ્ઞાનદાન એ ચારમાં જ્ઞાનદાન જન્મ-મરણના નાશનું કારણ છે. કહો, સમજાણું ? એને જ્ઞાનની સ્વભાવની ભક્તિ અંદરમાં જાગી છે એથી એ જ્ઞાનમાં આ જાતનું અનુમોદન ને સંમત થાય છે. એ ભાવ જેટલો અંદર શુદ્ધ થયો એ શુદ્ધતા આગળ વધીને કેવળજ્ઞાન જ પામશે. એને કેવળજ્ઞાન સિવાય બીજી દશા થશે નહિ. સ્વર્ગમાં એકાદ ભવ કરશે. આ લખ્યું, કહ્યું કે નહિ આ બધું ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ... શ્રાવકનો અધિકાર છે. દેશવ્રતઉદ્યોતનનો એ અધિકાર છે આખો. શ્રાવકનો જ એ અધિકાર છે. ૨૭ ગાથા છે. આપણે આવી ગઈ છે, પહેલો અધિકાર આવી ગયો છે. આ દસ વર્ષે વંચાય છે. (સંવત) ૨૦૦૬ ની સાલમાં આ અધિકાર વંચાણો હતો અને અત્યારે બીજી કોઈ સ્થિતિ આદિનો ... અને લોકો વળી પાછા એમ કહેતા કે, વ્યવહાર કહે છે કે નહિ ? ભાઈ ! બધો વ્યવહાર છે ત્યાં. સમજાણું કાંઈ ? શ્રાવકના વ્રતની વાત કરતા નથી, મુનિના વ્રતની વાત કરતા નથી, ફલાણું કરતા નથી. પણ સાંભળને ! પ્રભુ !

દર્શન, જ્ઞાન થયા પછી આવા વ્રત ને મુનિના ચારિત્ર આદિ હોય શકે છે. માટે પહેલું વજન દર્શનનું અપાય છે અને એનો જ વધારે વારંવાર ભાવ કહેવામાં, ઘુંટવામાં આવે છે. કારણ કે, એનું મૂળીયું સાજુ કર્યા વિના આગળ કરવા જાશે એટલે બધું થોથે થોથા થાશે. પણ દર્શન અને જ્ઞાનની શુદ્ધિપૂર્વક શ્રાવકને બાર વ્રત, દાન, ભક્તિ, પૂજા વગેરે થયા વિના રહે નહિ. પ્રતિમા બનાવે, મંદિર બનાવે, પ્રભાવના કરે, રથયાત્રા કાઢે બધું હોય છે પણ એની મર્યાદામાં જ્ઞાનીની દૃષ્ટિ હોય છે. એ કાર્ય તો ત્યાં થવાના છે. મારો રાગ ફ ત નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે અને એ રાગ મારા આની બાજુ નિમિત્ત છે ને એની કોર પણ નિમિત્ત છે. શું કહ્યું ? એ રાગ બહાર થવાની ક્રિયા હતી તેમાં નિમિત્ત થયો અને મારા સ્વભાવની સ્થિરતા કરું ને એમાં પણ એ રાગ નિમિત્ત છે. સમજાય છે કાંઈ ? એમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ, જ્ઞાની પોતાના આત્મામાં આ રીતે નજરું નાખે ને રહે છે. એ સહિતની આ બધી વાત છે. એ મૂળ વાત ભૂલીને બીજી વાત હોય (તો એ) '...' જેના મૂળ નથી એની શાખા છે. સમજાય છે કાંઈ ?

વળી, કહે છે, એ કાળમાં કીધું ને ? ‘બડે બડે જિનમંદિર બનવાતે હેં...’ લ્યો ! એ બડે બડે અર્થમાં છે, હોં! ‘જિનગેહે’ છે ને ? આ જિનઘર બનાવે, પરમાત્મા મંદિર બનાવે. લોકોને પણ એમ (થાય), આહા..! પોતાના માટે કેવું ઘર મકાન નથી બનાવતા ? બે લાખ ને પાંચ લાખનું સારામાં સારું બનાવે. આમ રંગને આમ કોતરીને ફલાણું કરીને... અહીં સુધી કડ સુધી ફલાણી ને શું તમારે આવે છે ને કાંઈ ? કંદોરો કડ સુધી, ફલાણી જાતની લાદી શું ? લાદી નહિ, ટાઈલ્સ ટાઈલ્સ અહીં સુધી, ડીઝાઈન અહીં સુધી પછી આમ નાખવું, ઉપર આમ નાખવું, ચારે કોરમાં આમ નાખવું, બધી મંદિરની શોભાના વિકલ્પ આવે છે કે નહિ ઘરના ? મંદિર એટલે ત્યાં ઘર.

એમ ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા સ્થાપના નિક્ષેપે જ્યાં બિરાજે, એ આગમ તો એને કહે કે, ‘જિન પ્રતિમા જિન સારખી.’ ‘જિન પ્રતિમા જિન સારખી કહી આગમ માંડી.’ આગમમાં પ્રતિમાને સાક્ષાત્ જાણે ભગવાન બિરાજતા હોય એવો એને પ્રેમ આવે છે. સંસારમાં કેમ આવે છે પ્રેમ! સ્ત્રીનો જ્યાં આમ ફોટો દેખે ત્યાં આમ ગલગલીયા અંદર થઈ જાય. યાદ કરે ત્યાં ગલગલીયા થાય.

એક ફેરી વાત કરીને? કો’કની સ્ત્રી મરી ગઈ. ‘પોરબંદર’માં. જુવાન (હતી), નામ નહિ (આપીએ). ત્યાં પછી અમે જોવા ગયેલા એના ઉતારે... આ કોનો ફોટો છે ? કીધું, જૂની બાઈ મરી ગઈ એનો. ફોટો જુઓ તો મોટો આમ. જૂની બાઈ મરી ગઈ એનો ફોટો. મોટું દેખીને રાજી થાય. તો ત્રણલોકના નાથ ચૈતન્ય પરમાત્મા જિનબિંબ વીતરાગી ચૈતન્યબિંબ છે, એવા બિંબને શ્રાવકો બનાવે ને પૂજા, ભક્તિ કરે એ એનામાં આવ્યા વિના રહે નહિ. આ બહાર આવે છે ને? પેલા કહે, વ્યવહારનો નિષેધ કરે છે. સાંભળને ! બાપા ! પણ હોય એનો નિષેધ કરે છે દષ્ટિમાં કે ન હોય એનો ? એના ભાવમાં આવે છે. ભગવાનની મહાપૂજા (કરે). શાસ્ત્રમાં ચાર પ્રકારની પૂજા છે. દેવો, ઇન્દ્રો પૂજા કરે, ચક્રવર્તી કરે, શેઠિયા મોટા કરે ને સાધારણ (નહિ), એવી મોટી પૂજા કે અબજો રૂપિયાના ખર્ચ (કરે). એક એક દિ’ના અબજો રૂપિયાના ખર્ચ ! ભક્તિનો ઉલ્લાસ આવે અને જેટલી એની દ્વિઓ (હોય) એના પ્રમાણમાં કરે. એમ બે પાઠ આવે છે. પછી આવે છે, આમાં પણ આવે છે. જેવી એની દ્વિ હોય એના પ્રમાણમાં કરે. એવો એનો રાગ ઘટે અને દાનનો ભાવ, પૂજાનો ભાવ એને આવ્યા વિના રહે નહિ. અને શક્તિ પ્રમાણે ન કરે, તો એમાં આવ્યું છે, દાન અધિકારમાં આવ્યું છે. કે, ધર્માત્મા નામ ધરાવે અને ધર્મના કાર્યમાં દાન આદિ રાગ ન ઘટાડે અને પુણ્યના કાર્ય એવા ન કરે (તો) માયાચારી છે. માયાચારી નામ ધરાવવું ધર્માત્માનું અને ધર્મના પ્રસંગમાં કાંઈ લક્ષ્મી દાન આદિ કરવાનો પ્રસંગ (આવે તો એમ કહે), એ અમારું કામ નહિ, એ અમારું કામ નહિ. છોકરાના લગન કરવા હોય તો પચાસ હજાર, લાખ ખર્ચી નાખવા. ભાઈ ! તારી પ્રીતિની દિશા ફરી નથી, હોં ! જેને ધર્મની પ્રીતિની

દિશા દશા છે એને ધર્મના સાધનોમાં પણ એવો પ્રીતિનો ભાવ આવ્યા વિના રહે નહિ.

તથા 'જિનગેહે મુનિસ્થિતિ:' એના અર્થ બે કર્યા છે. પેલામાં બીજે આવે એ તો જિનગૃહ ધર્મ બનાવે ત્યાં મુનિ આવીને રહે, ઇ અહીં અત્યારે વાત નથી. 'આહાર દેકર મુનિયોંકે શરીર કી સ્થિતિ કરતે હૈં...' એમ વાત છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં શ્રાવક, જેને ધર્મ રુચ્યો છે એ ધર્મી દેખીને ધર્માત્મા પ્રત્યે પ્રેમ આવ્યા વિના રહેતો નથી. કહ્યું છે ને ? 'રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર'માં, ન ધર્મો ધાર્મિકે બિના. ધર્મ કાંઈ ધાર્મિક જીવ વિના હોતો નથી. તો જેને ધર્મનો પ્રેમ છે એને ધાર્મિક જીવ પ્રત્યે પ્રેમ આવ્યા વિના રહેતો નથી. અને જો પ્રેમ નથી,... એ તો આપણે આવી ગયું આમાં, નહિ ? 'અષ્ટપાહુડ'માં. ધર્મ પ્રત્યે જેને પ્રેમ તેને ધર્મી જ્ઞાની પ્રત્યે પ્રેમ હોય છે. એને જ્ઞાની પ્રત્યે પ્રેમ ન હોય તો એને ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમ છે નહિ. એવો ભાવ સંસારમાં ધર્મીને આવ્યા વિના રહેતો નથી.

અહીંયા કહે છે કે, ગૃહસ્થ 'જિનમંદિર બનવાતે હૈં...' અહીં તકરાર કરે કે, લ્યો ! બનાવે છે ને ? બની શકે છે ને વ્યવહારથી ? અરે..! પ્રભુ ! સાંભળને, બાપા ! વ્યવહારના વચનો એવા છે. બનાવે છે તેનો અર્થ-એનો ભાવ થયો ને ? કે, મારે જિન મંદિર બનાવવું છે. એટલે બનાવે છે એમ કહેવામાં આવે છે. ત્યાં તો એક એક રજકણની પર્યાય તે કાળે ક્રમમાં આવવાની, થવાની હોય તે થાય છે. સમજાય છે કાંઈ ? પણ આનો ભાવ હતો. અહો..! જિનમંદિર હોય, લોકો દેવદર્શન કરે ને આ પ્રમાણે ભક્તિનો લાભ થાય એવો એનો ભાવ હતો. એ બનાવે છે (એમ કહેવાય છે). નિમિત્ત થાય માટે બનાવે છે, એમ કહેવામાં આવે છે.

'આહાર દેકર મુનિયોંકે શરીર કી સ્થિતિ કરતે હૈં...' લ્યો ! શરીરનું વળી આહારથી સ્થિતિ નહિ... પેલા 'ઉપાદાન-નિમિત્ત' માં આવ્યું છે, દોહામાં આવ્યું છે કે નહિ ? પેલો કહે કે, ભાઈ ! નિમિત્ત, નિમિત્ત વિના, આહાર કર્યા વિના કોઈ જીવે છે ? પેલો નિમિત્ત કહે છે. આહાર, પાણી લીધા વિના તમે ઉપાદાન, ઉપાદાન કર્યા કરો છો પણ આહાર વિના કોઈ જીવે ? પેલો ઉપાદાન કહે ચાલ ભાઈ ! ચાલ. આહાર કરતા પણ મરી જાય છે. એની સ્થિતિ આહારને લઈને રહે છે ? સમજાય છે ? એ તો આયુષ્ય હોય એ પ્રમાણે રહે. પણ નિમિત્તના કથનો એવા છે કે, એની સ્થિતિની હદ ન જાણે તો નિમિત્તનો, ઉપાદાનનો ગોટો (વાળો). મોટો ગોટો વાળી ને વાસ્તવિક તત્ત્વની ભૂલ ખાય.

કહ્યું ને ? '....' વીતરાગ માર્ગના પંથને જો તારે પ્રવર્તાવવો હોય તો નિશ્ચય અને વ્યવહાર બન્નેને ચુકીશ નહિ. એટલે કે નિશ્ચય તત્ત્વ છે તેનો આશ્રય ચુકીશ નહિ અને વ્યવહારના ભંગ જે જે ગુણસ્થાને દયા, દાન કે ગુણસ્થાનની શ્રેણી છે એને કબુલ કરજે કે, આ છે. વ્યવહાર માર્ગ છે, તીર્થ છે, ગુણસ્થાન છે, ગુણસ્થાનની શ્રેણીની શુદ્ધતાના ભંગો પણ છે. એ જો ન માન તો તીર્થ ઉડી જાય છે અને નિશ્ચય ન માન તો આશ્રય કર્યા

વિના ધર્મ આવશે ક્યાંથી ? સમજાય છે કાંઈ ? એમાં અર્થના ગોટા. એટલી વાત કોઈ વિષમ વાતે પડી ગઈ છે ને...

અહીં કહે 'બનાવતે હૈં...' લ્યો ! ભાઈ ! 'સ્થિતિ કરતે હૈં...' 'મુનિયોંકે શરીર કી સ્થિતિ કરતે હૈં...' ભાવ એનો શું છે ? કે, અહો...! એમના સંબંધમાં નિમિત્તરૂપે શરીર છે અને શરીરના નિર્વાહમાં આહાર-પાણી છે. એવી એ વિકલ્પની સ્થિતિને ગણી અને શ્રાવક મુનિની શરીરની સ્થિતિ રાખે છે, એમ કહેવામાં આવે છે. આ પદ્મનંદીઆચાર્ય સંત ભાવલિંગી મુનિ છે. વનવાસમાં રહેતા હતા ને છવ્વીસ અધિકાર આમ ભગવાનની સાથે વાતું કરીને બનાવ્યા છે. આહા..હા..! જેવા 'કુંદકુંદાચાર્ય' એવા 'પદ્મનંદિ આચાર્ય' જંગલમાં રહેનારા છે. એ કહે છે કે, ભાઈ ! એ તો પહેલું આમાં આવી જાય છે. જેવી ગાથા 'સમયસાર'ની છે ને ? 'વવહારોડમૂદત્યો' એ જ ગાથા આમાં છે. એ જ ગાથા એમાં છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય'ના ઘણા ઘણા ભાવોની ગાથામાંથી બીજડા ઘણા ઘણા ગ્રંથોમાં આવે છે. વ્યવહાર તે અભૂતાર્થ છે. નિશ્ચયથી પોતાનું સ્વરૂપ નિશ્ચય દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની પરિણતિ તે એક જ ધર્મ છે, બીજો કોઈ ધર્મ નથી. પેલો આવી જાય છે. ધર્મામૃત છે ને? એમાં એ આવે છે.

અહીં કહે છે, 'મુનિયોંકે શરીર કી સ્થિતિ કરતે હૈં તથા સર્વદેશ ઔર એકદેશરૂપ ધર્મકી પ્રવૃત્તિ કરતે હૈં...' શ્રાવક મુનિની વ્યવહારની ધર્મ પ્રવૃત્તિને પણ મદદ આપે, પોતાના પણ એકદેશ ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરે. 'દાન દેતે હૈં...' લ્યો ! 'ધર્મશ્ચ દાન' છે ને ? દાન દે. મુનિને દાન, આહાર-પાણીના દાન, અભયદાન, ઔષધદાન વગેરે. જ્ઞાનદાન એ દાનનો ભાવ પણ શ્રાવકને શુભભાવ બરાબર આવે. પુણ્યભાવ સહિત એ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય છે. દર્શનશુદ્ધિમાં રાગનો નિષેધ વર્તતા છતાં એવી ભૂમિકાનો ભાગ આવ્યા વિના (રહેતો નથી). એનાથી એ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય બાંધે છે. એ પુણ્યો ભવિષ્યમાં અનુકૂળ સામગ્રી મળવામાં નિમિત્ત થશે. અંદરની સ્વરૂપની રમણતામાં શુદ્ધતા જેટલી પ્રગટી તે સાધન થશે. સમજાય છે કાંઈ ? બન્ને વાત છે. એક વાત આદરણીય છે અને એક છે તે વ્યવહારે જાણવા લાયક, આદરવા લાયક એનો અર્થ કે, છે એમ એને બરાબર જાણવું ને કબુલવું જોઈએ. કહો, સમજાય છે ?

'જિનગેહે મુનિસ્થિતિ: ધર્મશ્ચ દાનમિત્યેષાં શ્રાવકા મૂલકારણમ્' મુનિને ઘરે ક્યાં દાન દેવાની સ્થિતિનો પ્રસંગ છે. આ તો શ્રાવક જ હોય એ દાન, દયા, ભક્તિ, પૂજા, મંદિર એ સ્થિતિમાં મૂળ કારણ તો (શ્રાવક છે). લ્યો ! 'શ્રાવકા મૂલકારણમ્'. હવે કારણ-કાર્યની તકરાર કરે તો અહીં વાંધા ઉઠે. કઈ અપેક્ષાથી વાત ચાલે છે ? સૌનું મૂળ કારણ તો દ્રવ્ય જે છે, શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને ચારિત્રનું મૂળ દ્રવ્ય કારણ છે અને એમાં રાગનો પ્રેમ અને ભક્તિ, દાન આદિ આવે એ વ્યવહાર કારણ, ઉપચાર કારણ કહેવામાં આવે છે.

અહીં કહે છે કે, મુનિ અને જિનપ્રતિમા, દેરાસર અને મુનિની સ્થિતિ અને દાન દેવાનું મૂળ કારણ તો શ્રાવક છે. એનું મૂળ કારણ (છે) એનો અર્થ કે, મુનિમાં એ કારણ છે નહિ. એની અપેક્ષાએ આ શ્રાવકને મૂળ કારણ કહેવામાં આવ્યા છે. સવારે બીજી વાત ચાલે છે અને આ બીજી વાત છે એમ નથી, હોં ! બન્નેની મેળવાળી છે. સવારની ત્યાં વાત આવે પણ એ વાતની સાથે આ સંધી છે. સ્વભાવને આશ્રયે દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રનો જેટલો અંશ પ્રગટ્યો એ જ વસ્તુની સ્થિતિ છે. પરમાર્થ ધર્મ એ છે, મોક્ષમાર્ગ એ જ છે પણ એમાં આવો વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગનો પુણ્યબંધનો ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી. આવ્યા વિના રહે તો વીતરાગ થઈ જાય અને કાં થઈ જાય અજ્ઞાની. સાધક છે. સાધક છે ને ? તો અંદર બાધકપણું આવો વ્યવહાર રાગ એ જાતનો જ આવે એને. બાયડી, છોકરાને પોષવાનો ભાવ છે એ કરતા મુનિને ને પ્રતિમા આદિને પોષવાનો ઘણો ભાવ હોય છે. કહો, સમજાણું ?

‘ઇસલિયે ઇન સબોંકે મૂલ કારણ શ્રાવક હી હૈ અતઃ શ્રાવકધર્મ ભી અત્યન્ત ઉત્કૃષ્ટ હૈ.’ છે ને ? તેથી શ્રાવક ધર્મને મોટો ઉત્કૃષ્ટ કહેવામાં આવ્યો છે. આમ ગણે તો કાંઈ ચોથા કરતા સારો પણ છટ્ટા કરતા ? એની અપેક્ષા લેવી જોઈએ ને ? અહીં કહે કે, અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ છે. કોની અપેક્ષાએ ? છટ્ટાની અપેક્ષાએ ? મુનિની અપેક્ષાએ ? કે, ના, ના. એ ચોથા કરતા પાંચમામાં આ જાતની ભૂમિકા છે માટે એને અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ કહેવામાં આવ્યો છે. એની નિંદા કરવામાં આવે કે, આ હલકો છે, એ કોઈ ઊંચાની અપેક્ષાએ, આ સારો કહે તો નીચાની અપેક્ષાએ. એમ સમજ્યા વિના એના અર્થ કરે તો એ અર્થ સરખા થાય નહિ.

શ્લોક-૭

હવે આવ્યું લ્યો ! શ્રાવકના છ કર્તવ્ય આવ્યા. ‘ષ્ટ્ર આવશ્યકર્મ.’ સમજાય છે ? ‘નિયમસાર’માં તો આવશ્યક કર્મ જ્યાં કહેવામાં આવે ત્યાં તો નિશ્ચય-જરૂર કર્તવ્યયોગ્ય નિર્વિકલ્પ શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને રમણતા તેને ત્યાં આવશ્યક કર્મ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ ? ત્યાં તો શુભભાવને પણ પરાધીન દશા કહીને એ આવશ્યક કર્મ કહેવામાં આવતું નથી, નિશ્ચયથી તો એમ છે. સમજાણું ?

પણ એ શ્રાવક પણ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રનો એક અંશ-ચારિત્ર પણ આરાધે છે, એ પણ રત્નત્રયને જ આરાધે છે. એને એના પ્રમાણમાં અગિયાર પડિમાઓ કે બાર વ્રત આદિ

ભાવ આવે, એવા શ્રાવકના કર્તવ્યને-આ ષટ્કર્મને વ્યવહારે આવશ્યકર્મ કરવા યોગ્ય છે, એમ કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારે અવશ્ય કર્મ કરવા યોગ્ય છે, એમ કહેવામાં આવે છે. નિશ્ચયથી ત્યાં 'નિયમસાર' માં એમ કહે કે, આવશ્યકર્મ એટલે જેમાં પરાધીનપણું ન થાય તેને આવશ્યક કર્મ કહે છે. રાગ એ પરાધીન છે. પણ વ્યવહારે અશુભથી બચવા અને એ ભૂમિકાના શુભભાવને અવશ્ય કરવા લાયક છે તેમ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું ?

દેવપૂજા ગુરુપાસ્તિઃ સ્વાધ્યાયઃ સંયમસ્તપઃ ।

દાનં ચેતિ ગૃહસ્થાનાં ષટ્ કર્માણિ દિને દિને ॥૭॥

અર્થ :- જિનેન્દ્રદેવકી પૂજા ઔર નિર્ગ્નથગુરુઓંકી સેવા તથા સ્વાધ્યાય ઔર સંયમ તથા યોગ્યતાનુસાર તપ ઔર દાન યે છ(ષટ્) કર્મ શ્રાવકોંકી પ્રતિદિન કરને યોગ્ય હૈ. ૭.

'દિને દિને' 'જિનેન્દ્રદેવકી પૂજા...' ગૃહસ્થાશ્રમમાં હંમેશા શ્રાવકને ભગવાનના દર્શન ને પૂજા હોય. 'દિને દિને'. આમાં તો કમ ન રહ્યો, એમ કોઈ કહે. અરે..! સાંભળ, પ્રભુ ! એ વ્યવહારના વચનોમાં, એ શ્રાવકના ધર્મમાં એવો ભાવ એના કમમાં આવ્યા વિના રહે નહિ. છે ને આગળ એક ઠેકાણે ? સવારમાં ઉઠી દેવ, ગુરુના દર્શન કરવા. એ પછી બીજા કામ કરવા, એમ મુનિ કહે. બીજા કામ કરવાનું મુનિ કહે ? 'પદ્મનંદી'નો પાઠ તો એવો છે. વહેલા સવારમાં ઉઠી દેવ અરિહંતના દર્શન કરવા, ગુરુના દર્શન કરવા પછી શાસ્ત્ર ને શ્રવણ કરવું. પછી બીજા કામ કરવા, વેપાર-ધંધો કરવો. એમ છે-પ્રાતઃ ઉઠાય. આવે ને ! વ્યવહારના કથનો ન આવે ? એ તો પેલા તીવ્ર પાપના કર્તવ્ય કરવા પહેલા આ તારે જરૂરનું છે, એમ બતાવે છે. એ પાપકર્મ કરજે ને તને આદેશ આપીએ છીએ, એમ છે નહિ. અપેક્ષા સમજ્યા વિના શૈલી લે તો એ તો તકરાર તો અનાદિથી ચાલી આવે છે.

કહો, 'જિનેન્દ્રદેવની પૂજા...' ભગવાનના દર્શન હંમેશા કરવા જોઈએ. પેલા કહે કે, એ તો પ્રતિમા છે. અત્યારે તો આ પંચમ કાળની વાત છે. અહીં કાંઈ સાક્ષાત્ ભગવાન નથી બિરાજતા. આ તો પ્રતિમાના દર્શનની વાત ચાલે છે. પ્રતિમાની પૂજા, એના દર્શન, હંમેશા શ્રાવકો દિને દિને કરે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? જુઓ ! આવે છે કે નહિ આ ? પણ ન્યાં તો ... એ આગળ એક ગાથામાં છે. જે દેશમાં, જે કાળમાં, જે ધન સમ્યગ્દર્શનને નુકસાન કરે તે દેશને છોડી દેવો. અહીં આમાં આવે છે, ભાઈ ! આ પાઠમાં આવે છે, બધી ગાથા કાંઈ યાદ હોય ? સમજાય છે ને ? એ આવે છે. આમાં આવે છે, હોં ! 'પદ્મનંદી'માં. છે કાંઈ યાદ ? કોણ જાણે યાદ શી રીતે રહે ? બધું કાંઈ યાદ રહે ? પાઠ છે. અહીં વચમાં ગાથા છે, આમાં તો નહિ હોય પણ. સમજાણું ? એ આમાં જ છે, લ્યો ! આ પાનું ફેરવ્યું ત્યાં નીકળ્યું. ક્યાં હશે કોણ જાણે કીધું આ. આ તમારો ઉત્તર

નીકળ્યો ફડાક, જુઓ ! રક્મી ગાથા. કોણ જાણે ક્યાં હશે ? કીધું. એની રક્મી ગાથા, આપણે ચાલે છે એની. ૨૦૨ પાનું. ૨૦૨ પાનું, રક્મી ગાથા.

તં દેશં તં નરં તત્સ્વં તત્કર્માણ્યપિ નાશ્રયેત્ ।

મલિનં દર્શનં યેન યેન ચ વ્રતખણ્ડનમ્ ॥૨૬॥

‘સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક...’ છે ? ‘એસે દેશકો...’ એવા દેશમા જ્યાં ભગવાનનો સંગ નથી, જ્યાં પ્રતિમાના દર્શન નથી, જ્યાં સત્ શ્રવણનો પ્રસંગ નથી. ‘એસે પુરુષકો...’ એવા પુરુષને છોડી દે. જે પુરુષ આખો દિ’ ઊંધાઈની પ્રૃપણા કરતો હોય ને વાતો કરતો હોય અને કુસંગ, પુરુષને છોડી દે. ‘ઔર એસે ધનકો...’ છોડી દે. જે ધનમાં આ ધન આ ને આ ધન આ એવું નુકસાન થઈ જાય, શ્રદ્ધાના વાંધા આવે એ ધનનું પણ લક્ષ છોડી દે. ‘તથા એસી ક્રિયાકો કદાપિ આશ્રયણ નહીં કરતે, જહાંપર ઉનકા સમ્યગ્દર્શન મલિન હોવે તથા વ્રતોંકા ખંડન હોવે.’ એ કામ ન લે. આમ છે, ભાઈ ! વાત તો. ગામ છોડી દે. રળવા માટે નથી જાતો દેશ મુકીને પરદેશમાં ? કમાવા માટે જાય છે કે નહિ ? ‘કુચામણ’ થી ન્યાં ‘કીશનગઢ’ રળવા માટે જાય છે કે નહિ ? દેશ ફેરવીને બીજા દેશમાં.

એમ કહે છે કે, પોતાની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને શાંતિ આદિ જળવાય નહિ અને નિમિત્તો બહુ એવા પ્રતિકૂળ હોય તો એની અંદરમાં એને છોડી દેવું. ઉપદેશનું શું વાક્ય આવે ? સમજાય છે કાંઈ ? એવા કુસંગ ને કુદેશમાં એણે રહેવું નહિ. તમે પૂછ્યું એનો ઉત્તર આવ્યો, ભાઈ ! બરાબર છે ને ? ન્યાં માથાફોડમાં કાંઈ ન મળે ને ન્યાં રહેવું. કહો, સમજાણું કાંઈ ? એ આમાં જ છે, હોં ! આ અધિકાર છે ને આ ? આનો જ અધિકાર છે, એ તપની વ્યાખ્યામાં છે. આ છ બોલ આવશે ને ? એનો વિસ્તાર કરે છે.

‘જિનેન્દ્રદેવકી પૂજા...’ સાચા વીતરાગ માર્ગની, વીતરાગબિંબ છે એના દર્શન, એવો ભાવ ગૃહસ્થાશ્રમમાં શ્રાવકને આવ્યા વિના રહે નહિ. એની મર્યાદા જાણે, હોં ! એને પુણ્ય બંધનું કારણ જાણે. વ્યવહારે ધર્મ એને જાણે. વ્યવહારે ધર્મ એને જાણે, પરમાર્થ ધર્મ તો રાગ રહિત જેટલી મારી દશા એ મારો પરમાર્થ ધર્મ છે. સમજાય છે કાંઈ ? ‘ઔર નિર્ગન્થ ગુરુઓંકી સેવા...’ લ્યો ! મહા નિર્ગન્થ ચારિત્રવંત સંત વીતરાગી, જેને વીતરાગના ઘોલન ચાલે છે, અલ્પ કાળમાં કેવળજ્ઞાન લેવાની તૈયારી છે. એવા ‘નિર્ગન્થ ગુરુઓંકી સેવા...’ દષ્ટિમાં નિર્ગન્થતા ને સ્થિરતામાં નિર્ગન્થતા પ્રગટી છે એવા સંતોની સેવા એ ગૃહસ્થ શ્રાવકનું દિન દિનનું કર્તવ્ય છે. કર્તવ્ય, વ્યવહારે કર્તવ્ય જ કહેવાય. સમજાય છે કાંઈ ? એ કરવા લાયક છે, એમ વ્યવહારે કહેવાય. વ્યવહાર ને નિશ્ચયના ઝઘડા મોટા. બાપુ ! વ્યવહારની મર્યાદા હોય, એમ વ્યવહારની વાતું આવ્યા વિના રહે નહિ.

ત્રીજી વાત. ‘સ્વાધ્યાય...’ બેના અર્થ કરશે, હોં ! સ્વાધ્યાય, શ્રાવકોએ હંમેશા શાસ્ત્રનો

સ્વાધ્યાય (કરવો). આ કેટલાક અહીં આવે છે, એક પાનું ફેરવી જાય બે લીટી, દસ લીટી (વાંચી લે). એ સ્વાધ્યાય નહિ. સ્વાધ્યાય (તો) બરાબર શાંતિથી ઘડી, બે ઘડી શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય, દરરોજ કરે. શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય દરરોજ કરે. એક દિ' કર્યો ને પછી મહિના સુધી કાંઈ નહિ (એમ નહિ). સમજાણું કાંઈ ? આજ પૂજા માટે આવ્યા હતા, કહેવડાવ્યું છે, ભાઈ ! કહેજો કે, હું આજ પૂજા કરવા આવ્યો છું. ત્યાં ગયા હતા ને આ બધા ?

અહીં તો કહે છે કે, બાપુ ! જેને શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને જેને ભગવાનનો પ્રેમ છે એને ભગવાનની વાણીનો સ્વાધ્યાય હંમેશા (હોય). ચોપડા જોવે છે કે નહિ સવાર-સાંજ ? સાંજે જોતો હશે. ચોપડા જોવે કે નહિ ? ખતવણી કેટલી ને આ આવ્યું કેટલું ને ગયું કેટલું ને ખતવ્યું કેટલું ને લખાણું કેટલું. એમાં શેરબજારમાં તો તમારે આમ ધમાલ ચાલતી હોય. કહે છે કે, દિવસે દિવસે સ્વાધ્યાય ખરી કાંઈ તારે ? વીતરાગની વાણીના શાસ્ત્રો, હોં ! વીતરાગ વાણી જેમાં નીકળતી હોય. વીતરાગનો બોધ જેમાં શબ્દે, શબ્દે ન્યાયે ન્યાય નીકળતો હોય એવા વીતરાગના શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય ગૃહસ્થાશ્રમમાં હંમેશા કરે. દિને દિને સ્વાધ્યાય કરે તો તેનું શ્રાવકપણું યથાર્થ જળવાય અને વ્યવહાર એનો સ્વાધ્યાયનો આવે. એમ ન માને, ન આવે તો એની દષ્ટિ ખોટી ને વસ્તુની ખબર છે નહિ. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)

